



TASHKILIY BOSHQARUV TIZIMINING MOHIYATI VA AHAMIYATI

Ilmiy rahbar: Umarov Ilhomjon Yuldashevich

Andijon davlat texnika instituti

“Buxgalteriya hisobi” kafedrası professori,

Rasulova Mohinur Mahmudjon qizi

Andijon davlat texnika instituti

“Menejment” yo‘nalishi 4-kurs talabasi

Tashkiliy boshqaruv tizimi har qanday korxonaga yoki tashkilot faoliyatining samaradorligini belgilovchi asosiy omillardan biri hisoblanadi. Zamonaviy bozor iqtisodiyoti sharoitida raqobatning kuchayishi, texnologik o‘zgarishlarning tezlashuvi va global integratsiya jarayonlari boshqaruv tizimiga qo‘yiladigan talablarni yanada oshirmoqda. Shu sababli tashkiliy boshqaruv tizimining mohiyatini chuqur anglash va uning amaliy ahamiyatini tahlil qilish dolzarb ilmiy masalalardan biridir. Nazariy jihatdan tashkiliy boshqaruv tizimi - bu tashkilotning maqsadlariga erishish uchun resurslarni rejalashtirish, tashkil etish, rag‘batlantirish va nazorat qilish jarayonlarini o‘z ichiga olgan yaxlit mexanizm hisoblanadi [1]. Ushbu tizimning asosiy elementlariga boshqaruv subyektlari (rahbarlar), boshqaruv obyektlari (xodimlar va jarayonlar), tashkiliy tuzilma hamda axborot oqimlari kiradi. Henri Fayol boshqaruvni rejalashtirish, tashkil etish, buyruq berish, muvofiqlashtirish va nazorat funksiyalariga ajratgan bo‘lib, ushbu yondashuv hozirgi kunda ham o‘z ahamiyatini saqlab qolgan [2].

Tashkiliy boshqaruv tizimining mohiyati uning integratsion xususiyatida namoyon bo‘ladi. Ya‘ni, bu tizim tashkilotdagi barcha jarayonlarni yagona maqsadga yo‘naltiradi va ularning o‘zaro uyg‘unligini ta‘minlaydi. Boshqaruv tizimi qanchalik mukammal tashkil etilgan bo‘lsa, resurslardan foydalanish

samaradorligi shunchalik yuqori bo'ladi. Ayniqsa, inson resurslarini boshqarish masalasi zamonaviy iqtisodiyotda alohida ahamiyat kasb etadi.

Zamonaviy iqtisodiy sharoitda tashkiliy boshqaruv tizimining ahamiyati bir necha yo'nalishlarda namoyon bo'ladi. Birinchidan, u korxonaning strategik rivojlanishini ta'minlaydi. Bozor sharoitida muvaffaqiyatga erishish uchun tashkilotlar uzoq muddatli strategiyalar ishlab chiqishi va ularni samarali amalga oshirishi zarur. Bu jarayonda boshqaruv tizimi asosiy vosita sifatida xizmat qiladi. Ikkinchidan, tashkiliy boshqaruv tizimi resurslardan oqilona foydalanishni ta'minlaydi. Moliyaviy, moddiy va inson resurslarini to'g'ri taqsimlash orqali ishlab chiqarish samaradorligi oshiriladi. World Bank tadqiqotlariga ko'ra [3], samarali boshqaruv tizimiga ega korxonalarda mehnat unumdorligi boshqa korxonalarga nisbatan sezilarli darajada yuqori bo'ladi. Uchinchi jihat - bu innovatsion rivojlanishni qo'llab-quvvatlashdir. Zamonaviy iqtisodiyotda innovatsiyalar asosiy raqobat omiliga aylangan. Tashkiliy boshqaruv tizimi yangi g'oyalarni joriy etish, texnologiyalarni yangilash va o'zgarishlarga moslashish jarayonlarini boshqaradi. Bu esa korxonaning uzoq muddatli barqarorligini ta'minlaydi. Amaliy misol sifatida xalqaro kompaniyalar tajribasini ko'rib chiqish mumkin. Masalan, Toyota Motor Corporation kompaniyasida joriy etilgan "Lean management" (tejamkor boshqaruv) tizimi ishlab chiqarish samaradorligini oshirishda muhim rol o'ynagan. Ushbu tizim ortiqcha xarajatlarni kamaytirish, jarayonlarni optimallashtirish va sifatni oshirishga qaratilgan. Natijada kompaniya global bozorda yuqori raqobatbardoshlikka erishgan. Shuningdek, Google kompaniyasining boshqaruv tizimi ham zamonaviy yondashuvlarning yorqin namunasi hisoblanadi. Kompaniyada ochiq kommunikatsiya, xodimlarni rag'batlantirish va innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlashga alohida e'tibor qaratiladi. Bu esa yuqori samaradorlik va tezkor rivojlanishni ta'minlaydi. Biroq tashkiliy boshqaruv tizimini joriy etishda ayrim muammolar ham mavjud. Jumladan, eski boshqaruv uslublaridan voz kechmaslik, raqamli texnologiyalarni yetarli darajada qo'llamaslik va xodimlar malakasining pastligi boshqaruv



samaradorligini pasaytiradi. Shu sababli boshqaruv tizimini doimiy ravishda takomillashtirib borish zarur. Yana bir muhim jihat - bu tashkiliy tuzilmaning moslashuvchanligidir. Zamonaviy sharoitda qat'iy ierarxik tuzilmalar o'rniga moslashuvchan va jamoaviy boshqaruv tizimlari samaraliroq hisoblanadi. Bu esa qaror qabul qilish jarayonini tezlashtiradi va o'zgarishlarga tez moslashish imkonini beradi.

Boshqaruv jarayonining samaradorligini oshirishda strategik rejalashtirish, tashkiliy tuzilma va qaror qabul qilish mexanizmlari o'zaro chambarchas bog'liq bo'lib, ular yagona tizim sifatida faoliyat yuritadi. Ushbu elementlar o'rtasidagi uyg'unlik tashkilotning maqsadlarga erishish darajasini belgilaydi. Avvalo, strategik rejalashtirish tashkilotning uzoq muddatli rivojlanish yo'nalishlarini belgilab beradi. Bu jarayonda tashqi muhit tahlil qilinadi, ichki imkoniyatlar baholanadi va aniq maqsadlar shakllantiriladi. Strategiya mavjud bo'lmasa, boshqaruv tizimi tartibsiz va qisqa muddatli qarorlarga bog'lanib qoladi. Shu bois strategik rejalashtirish boshqaruv tizimining asosiy yo'naltiruvchi elementi hisoblanadi.

Tashkiliy tuzilma esa ushbu strategiyani amaliyotga tatbiq etish vositasi sifatida xizmat qiladi [4]. Ya'ni, tashkilot ichida vakolatlar, mas'uliyat va funksiyalar qanday taqsimlanishi aynan tuzilma orqali belgilanadi. To'g'ri tashkil etilgan tuzilma qaror qabul qilishni tezlashtiradi, ortiqcha byurokrtiyani kamaytiradi va resurslardan samarali foydalanishni ta'minlaydi. Aksincha, noto'g'ri tuzilma strategiyaning muvaffaqiyatli amalga oshirilishiga to'sqinlik qiladi.

Qaror qabul qilish mexanizmlari esa strategik rejalashtirish va tashkiliy tuzilma o'rtasidagi bog'lovchi bo'g'in hisoblanadi. Qarorlar qanchalik tez, asosli va aniq qabul qilinsa, tashkilotning moslashuvchanligi shunchalik yuqori bo'ladi. Zamonaviy boshqaruvda qaror qabul qilish jarayoni ko'pincha ma'lumotlarga asoslangan (data-driven) yondashuvga tayanadi, bu esa xatolik ehtimolini kamaytiradi.



Peter Drucker ta'kidlaganidek, samarali boshqaruvning asosi to'g'ri qaror qabul qilish va ularni amaliyotga izchil tatbiq etishdan iborat. Bu fikr strategiya, tuzilma va qarorlar o'rtasidagi uzviy bog'liqlikni yana bir bor tasdiqlaydi.

Xulosa qilib aytganda, tashkiliy boshqaruv tizimi korxonaning muvaffaqiyatini belgilovchi asosiy omil hisoblanadi. Uning mohiyati resurslarni samarali boshqarish va tashkilot maqsadlariga erishishni ta'minlashda namoyon bo'ladi. Zamonaviy iqtisodiy sharoitda esa ushbu tizimning ahamiyati yanada ortib, raqobatbardoshlik, innovatsion rivojlanish va barqaror o'sishning asosiy omiliga aylanmoqda. Shu bois korxonalarda zamonaviy boshqaruv uslublarini joriy etish va ularni doimiy ravishda rivojlantirib borish muhim ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. M.A. Maxkamova, S.A. Ibragimova, G.Z. Shagaipova. Menejment. Darslik. -T.: "Fan va texnologiyalar nashriyot- matbaa uyi", 2021. 312 bet.
2. Henri Fayol. General and Industrial Management. London: Pitman Publishing, 1949.
3. World Bank. World Development Report. Washington D.C., 2022–2024.
4. Gafurovna X. D., Quroqboyevna P. M. TASHKILIY TUZILMA VA BOSHQARUV HISOBI //Лучшие интеллектуальные исследования. – 2025. – Т. 56. – №. 2. – С. 104-111.

